

Pratarmė

2024 m. spalio 25 d. įvyko Vilniaus senojo teatro ir Lietuvos kultūros tyrimų instituto Muzikos ir teatro istorijos skyriaus surengta tarptautinė mokslinė konferencija. Konferencijos tema – teatras ir miestas, siekta paminėti šimtas vienuoliktąsias teatro pastato sukaktuves bei bent punktyru nužymėti sudėtingas jame veikusių trupių istorijas. Pranešimus skaitė pranešėjai iš Lietuvos, Lenkijos, Latvijos ir Estijos.

Teatro pastatas Vilniaus Jono Basanavičiaus (tuometinėje Pohuliankos) gatvėje pradėjo veiklą 1913 m. spalio¹² (pagal dabartinį kalendorių – 25) dieną. Jo atsiradimas buvo privati Vilniaus lenkų bendruomenės iniciatyva, o paskirtis – profesionalios lenkų kultūros sklaidos skatinimas vis dar Rusijos imperijos sudėtyje esančiame mieste. Visgi, šiame statinyje istorinių virsmų kontekste susitikdavo, prasilenkdavo, apsieisdavo ir lenkų, ir lietuvių, ir rusų menininkų kūryba. Po Antrojo pasaulinio karo čia veikė Lietuvos valstybinis operos ir baleto teatras, vėliau – Valstybinis jaunimo teatras, o iki 2022 m. – Lietuvos rusų dramos teatras (dab. Vilniaus senasis teatras). Teatro scenoje skleidėsi ryškių menininkų – Juliuszo Osterwos, Aleksanderio Zelwerowicziaus, Liudo Truikio, Elenos Čiudakovos, Romano Viktiuko, Jono Vaitkaus ir daugelio kitų kūryba. Senasis teatras bei jo šeimininkai visuomet užėmė ypatingą vietą Vilniaus ir Lietuvos kultūros audinyje, kurios statusą nulemdavo konkretaus istorijos tarpsnio aplinkybės.

Šį rinkinį sudaro atrinktų konferencijos pranešimų pagrindu išplėtoti straipsniai ir specialiai užsakyti tekstai. Jų autorių nagrinėjamos temos išžengia iš Senojo teatro veiklos bei Vilniaus ir Lietuvos kultūros kontekstų. Pirmieji keturi straipsniai išsamiai apžvelgia rusų teatro kultūros problematiką trijų Baltijos šalių perspektyvose. Daugiausia dėmesio skiriama šiuolaikiniams virsmams, įvykusiems Vilniaus senajame teatre, Rygoje ir Taline veikiančiose, istoriškai rusakalbėse scenose.

Kita trijų straipsnių grupė atskleidžia Vilniaus senojo teatro pastate besivysčiusio teatrinio proceso įvairovę. Autoriai atskleidžia sudėtingas pirmųjų lietuvių dramos ir operos trupių žingsnių Vilniuje aplinkybes. Greta pateikiama atvejo studija iš Lietuvos choreografijos istorijos, kuri įtvirtina Vilniaus senojo teatro sceną kaip kūrybinėms inovacijoms palankią erdvę.

Rinkinį užbaigia – du straipsniai, kurių „veiksmo vieta“ – Kaunas. Pirmajame pateikiamos naujai atrastos žinios apie tarpukaryje čia veikusią lietuvių-ukrainiečių draugijų muzikines iniciatyvas. Antrasis atliepia bendrą rinkinio temą – teatro ir miesto ryšiai jame analizuojami pasitelkiant šiuolaikinio miesto karnavalo kaip bendruomenės įtraukiančios dalyvaujamojo meno praktikos atvejį.

Martynas Petrikas